

L'ESPURNA: UN PROJECTE D'ACTUACIÓ POLÍTICA D'UN SECTOR DE LA INTELLECTUALITAT MALLORQUINA (1909)

Damià Pons i Pons

INTRODUCCIÓ.

L'objectiu d'aquesta ponència és presentar una sèrie de notes informatives referides al grup regionalista L'Espurna i a la seva participació a les eleccions municipals de la Ciutat de Mallorca de l'any 1909. Aquestes ratlles només pretenen ésser una aportació parcial al coneixement d'un tema que en la bibliografia existent sobre el mallorquinisme polític no acostuma merèixer més que una referència nominal. Pens que aquest buit justifica plenament la presentació de les notes següents encara que no superin el nivell descriptiu i hagin estat elaborades a partir de la informació extreta d'una única font documental: "La Almudaina" del primer semestre del 1909.

LA FORMACIÓ DE L'ESPURNA.

Durant els primers mesos de l'any 1909, se celebrà en el Centre Català de Mallorca un cicle de conferències regionalistes amb la

participació d'Antoni Maria Alcover, Benet Pons i Fàbregas, Lluís Martí, Llorenç Ribet i Miquel Ferrà.¹ Al llarg del cicle s'anà constatatant la conveniència de crear una organització unitària dels regionalistes mallorquins per poder fer realitat els seus ideals. Lluís Martí fou qui ho exposà d'una manera més explícita. Després d'haver parlat llargament sobre el regionalisme en els diversos estats europeus, acabà exhortant a la unitat i dient que urgia la formació d'una "lliga".²

Quinze dies més tard, "La Almudaina" ja donava la notícia de la constitució d'una societat regionalista i citava, entre els seus membres fundadors: Llorenç Ribet, Miquel Ferrà, Albert Iglésias (comerciant), Antoni Oliart, Alfons Aguiló, Salvador Galmés i Joan Capó. El poeta Joan Alcover era presentat com el seu president honorari. A més a més, el periòdic reproduïa el manifest llançat per la nova societat. Era el següent:

"Som joves. No sentim vocació de *sportmen* perquè creim que és una

¹ Els parlaments foren recollits en el volum *Conferències regionalistes dites pels A.Ma. Alcover, Benet Pons i Fàbregas, Lluís Martí i Ximenis, Llorenç Ribet i Miquel Ferrà, al Centre Català de Mallorca, Ciutat de Mallorca, 1909.*

² "LA", 15 març 1909.

tasca curta per omplir una vida. Volem fer qualque cosa de profit. La vella política s'esfondra: nosaltres no'ns contentam amb maleir ses ruïnes: damunt elles hi volem fer un treball d'edificació i per això nos aplegam, i conjuram a que tots els qui estimen la pàtria venguen al nostre costat.

El nostre gran poeta Joan Alcover, qui amb ulls profètics va llegir la vida íntima de la nostra terra en els fils de lli filat per la Balenguera, va veure també en la fogatera que destrenà sa cabellera clara en el cim del Puig Major ara fa dos anys, en la misteriosa revetla de Sant Joan, el primer ciri encès del cultre ortodoxe de la Pàtria i el cantà amb una ardenta poesia que titulà L'Espurna. Li hem manllevat el nom i nos hi hem batejat.

N'hi a molts a Mallorca qui, o per haver-se posat en contacte amb la ciutat de Barcelona, o per haver begut els alens a la tradició, o per moltes altres causes, pensen com nosaltres; però estam escampats i no ens coneixem. I és hora i passa d'hora de que, engrunes com som de la pàtria, nos afilarem uns al costat dels altres, uns sobre els altres per alçar amunt, ben amunt, la murada de reconstrucció. La veu de la sang crida a tots els seus àtoms: aplegau-vos en gleves! No hem de fer el sort".³

L'Espurna fou, en bona part, una conseqüència de l'eufòria provocada per l'experiència de la Solidaritat Catalana i el seu origen anà molt lligat al sector del catalanisme cultural de l'Illa. Aquest, aleshores, es trobava en un moment especialment actiu i esperançador: era quan una part considerable del clero havia assumit la defensa i normalització de la nostra cultura gràcies a l'orientació marcada pel bisbe Campins i mossèn Antoni Maria Alcover, quan els dos escriptors

de més prestigi -Costa i Alcover- s'havien decantat definitivament cap a la literatura catalana, quan s'acabava d'incorporar una nova generació -Ferrà, Riber,...- amb molta capacitat de lluita i amb les idees molt clares. Un fet a destacar és la manca de connexió que existí entre L'Espurna i el grup -Oliver, Alomar, Torrendell,...- que anys enrera havia intentat fer arrelar el regionalisme nacionalista a Mallorca. Els intel·lectuals modernistes havien volgut lligar-lo a les forces socials i econòmiques més dinàmiques i també al republicanisme organitzat, però el fracàs que obtingueren els impulsà a fugir de l'Illa. Així, en el moment de la creació de L'Espurna, podem dir que no exercien de mallorquins. Això pot explicar en part la discontinuïtat entre dos moviments només separats per uns pocs anys. Però també hi havia raons ideològiques: Alomar i Torrendell, per exemple, no eren digeribles per uns homes que s'identificaven totalment amb la ideologia de la Lliga i, a més a més, sentien una forta prevecció contra totes aquelles idees que qüestionaven les seves rígides conviccions religioses.

L'AVENTURA ELECTORAL.

A finals d'abril, "La Almudaina" informava que els socis de L'Espurna havien decidit participar a les eleccions municipals pròximes⁴ i que havien designat com a candidat Antoni Quintana Garau.⁵ Acompanyant la notícia reproduïen alguns fragments de la circular on ho comunicaven:

"L'Espurna, societat que té per objecte el foment de la cultura en general, considerant que els ajuntaments són un gran factor de la cultura, ha acordat presentar un candidat amb caràcter autonomista pel primer districte en les vinents eleccions municipals, i al efecte han designat a D. Antoni Quintana Garau.

El candidat va sense programa polític ni sistema doctrinari, (dels

³ "LA", 1 abril 1909.

⁴ "LA", 24 abril 1909.

⁵ "LA", 26 abril 1909.

quals creim que se'n pot prescindir ben bé, atesa l'infecunditat dels programes i sistema que fins aleshores han servit de bandera en els partits turnants), però animat dels millors desitjos en benefici de la bona administració dels interessos comunals.

...En qüestions electorals estimam més un fet que cent teories, i consideram un dever de ciutadania la presentació que feim, encara que l'èxit no respongués als nostres desitjos".⁶

La candidatura de L'Espurna fou immediatament criticada, tant des de la dreta com des de l'esquerra. Els primers l'acusaren de catalanista, els segons de *clerical y antiliberal*. La presentació del candidat regionalista molestava perquè sortia de l'esquema de partits establert durant la Restauració -els liberals i els conservadors tornant-se en el poder i els republicans practicant una oposició testimonial- i, a més a més, introduïa de manera específica la defensa del fet regional, de la qual encara no se sabia quin atractiu electoral podia tenir a Mallorca. Aquests fets foren tractats en un editorial de "La Almudaina" des de posicions de simpatia per la candidatura de L'Espurna. Després de destacar l'interès d'aquelles eleccions perquè hi havia *dos candidatos extraños a los antiguos partidos* (es refereix al regionalista i a un candidat catòlic) i per l'aliança electoral entre els liberals i els republicans, s'enfrontava a les maniobres contra Antoni Quintana Garau i argumentava a favor del seu dret a ésser candidat encara que (així pareix insinuar-ho) fos del Principat: *¿Por qué rodear al joven candidato regionalista de tantas suspicacias y equívocos?... ¿Cómo alarmarse por una cosa tan lógica, cuando Palma cuenta y ha contado no como electores, que lo son todos los vecinos, sino como administradores de la Ciudad a hijos de Valencia, Almería, Ibiza, Andratx, Pollença y hasta de Sudamérica, sin alarma alguna, congratulándonos los palme-*

*sanos de que pusieran su voluntad y su inteligencia al servicio de los negocios de nuestra capital?*⁷

També el president del Centre Català de Mallorca feu públic un comunicat amb el fi d'evitar que l'ofensiva de la dreta sucursalista no lligàs la institució que presidia amb la candidatura regionalista i d'aquesta manera provocàs la seva desfeta:

El candidato que ha presentado L'Espurna no cuenta con el apoyo del Centre Català. Existen probablemente entre los socios del mismo quienes participan del ideal catalanista y naturalmente, y como consecuencia del reglamento que rige nuestra sociedad, aquellos socios quedan en completa libertad de votar a quien sea de su agrado o simpatia. En el Centre Català se cobijan todas las ideas, tendencias, convicciones, sin limitación, es decir, con la sola limitación que impone el respeto mútuo. En nuestras listas figuran liberales, conservadores, republicanos, carlistas,... ¿Cómo puede el Centre resolverse por determinado candidato?.

*Además, y para que se vea la ninguna relación que tiene el Centre con L'Espurna, puedo manifestarle que nuestra sociedad se ha negado a que en sus salones se celebrase ningún acto político, conforme nos había solicitado L'Espurna, ni hemos permitido que se montasen las oficinas, ni que sirviese de punto para la campaña electoral.*⁸

La nit del 30 d'abril, L'Espurna celebrà el seu míting electoral a la fonda Europa del carrer del Sindicat i l'assistència a l'acte fou nombrosa. Hi intervingueren Francesc Muntaner, Antoni Oliart i el candidat Antoni Quintana Garau. Des del públic, parlà el republicà Lluís Martí. Es llegiren cartes d'adhesió d'Antoni Maria Alcover i del republicà històric Antoni Villalonga.

⁶ "LA", 26 abril 1909.

⁷ "LA", 1 maig 1909.

⁸ "LA", 30 abril 1909.

La ressenya de l'acte publicada a "La Almudaina"⁹ ens permet saber quin fou el contingut del míting. Antoni Oliart començó *por lamentarse de la maliciosa confusión que por algunos se ha hecho entre las palabras catalanista y regionalista, manifestando que el candidato que presenta L'Espurna es regionalista nacionalista y que por lo mismo no se explica la frase vertida "mallorquines a defenderse" puesto que el candidato en cuestión es mallorquinista como el que más. Manifestó que el nacionalismo es tan amplio que dentro de él caben los hombres de todas las ideas que aspiren al mejoramiento de su tierra nativa.* Finalment, acabà demanant el vot pel candidat regionalista a tots els partits no majoritaris: als autèntics republicans federals de Pi i Margall, als socialistes, ja que ells també pretenien el millorament social, i als carlins apel·lant al seu autonomisme.

El candidat intervingué dient que no tenia programa polític però sí el propòsit de realitzar una bona administració i de lluitar contra els favoritismes.

La intervenció que féu Lluís Martí des del públic fou una manifestació de suport a la candidatura regionalista: *Vengo a cumplir una palabra que dí a los regionalistas hace 14 años y a afirmar mi crédito de republicano federal y cumplir un acuerdo de mi partido que no ha sido derogado. Afirmó que dados los ideales de los republicanos hay que votar en el primer distrito al candidato autonomista y en los otros distritos permanecer fieles al pacto... los ideales que sustenta hacen que le recomiende, pues entiende que el avanzado partido republicano necesita un complemento que ofrecen las moderadas ideas del candidato autonomista.*

La carta de mossèn Alcover, llegida públicament, era una adhesió a l'acte: hi expressava el desig *de que el triunfo corone los esfuerzos de L'Espurna.*

La candidatura regionalista provocà importants divisions en el camp republicà. Antoni Villalonga i Lluís Martí, dos republicans prestigiosos, es decantaren clarament a favor del candidat regionalista i, passant per damunt del pacte electoral que, a nivell d'Estat, s'havia firmat entre liberals i republicans, intentaren decantar-hi altres sectors del seu partit. Abans hem transcrit les paraules d'adhesió de Lluís Martí; reproduïm a continuació la carta d'Antoni Villalonga que publicà "La Almudaina":

Muy Sr. mío: En mi larga carrera política he tenido por norma una adhesión inquebrantable a las ideas autonomistas y una gran afección a los jóvenes decididos que vienen a sumarse con sus entusiasmos a las convicciones honradas de los viejos.

Permitame usted que le felicite por su hermosa actitud ante el cuerpo electoral.

Su afmo. q.b.s.m. Antonio Villalonga.

Palma, 26 abril 1909.¹⁰

El periòdic hi afegia el comentari següent:

Esta carta ha producido entre los republicanos que simpatizan con la solidaridad muy buen efecto, recordando que el señor Villalonga fue uno de los que con más entusiasmo se juntaron con los otros partidos que integran dicha entidad en defensa de los ideales autonomistas, y decían que su conducta era la de un convencido, la más lógica, pues el candidato de L'Espurna al presentarse a los electores de su distrito lo ha hecho únicamente con el título de autonomista.¹¹

⁹ "LA", 1 maig 1909.

¹⁰ "LA", 1 maig 1909.

¹¹ "LA", 1 maig 1909.

“La Almudaina” d’aquell mateix primer de maig encara publicava dues cartes més. Una de Jeroni Pou, aleshores cap del partit republicà, dirigida a Antoni Villalonga, en la qual, *después de enterar a este de que el candidato de L’Espurna era presidente y porta-estandarte de los luises*, li deia que el candidat regionalista no tendria el seu vot ni el dels seus amics. L’altra era de Lluís Martí:

Sr. Dr. de “La Almudaina”.

Muy señor mío: le ruego a V. se sirva insertar la siguiente carta que con esta fecha dirijo al presidente de la Unión Republicana D. Jerónimo Pou.

Mi estimado amigo y colega: te estimaré, y en cuanto haya necesidad te pido, que con la anticipación conveniente reunas el partido en asamblea provincial para someter a su decisión las proposiciones siguientes:

1ª) ¿El partido republicano de Mallorca quiere unirse al partido liberal para formar el bloc preconizado en Zaragoza, sí o no?

2ª) ¿Los republicanos del primer distrito de Palma tenían la facultad de votar la candidatura regionalista, sí o no?

Deseo que a esa asamblea se inviten las representaciones oficiales de nuestro partido en los pueblos, enviándoles con la anticipación debida copia de esta carta; y además invitan-

do individualmente a Julio Fermín Quiñones, Juan Tugores, Güell, al médico Ferrer, y a cuantas personas tú o el comité crea que su presencia pueda ser de utilidad para resolver los puntos indicados.

Tu afmo. Luis Martí, vice-presidente, según creo, de la junta republicana.

La polèmica s’acabà de manera expeditiva: Després de les eleccions, en una junta general del partit, es decidí que Lluís Martí s’havia separat de l’organització republicana i es ratificaren en la seva política de caràcter esquerrà i autonomista. Vegem alguns dels punts del comunicat que feren públic:

2ª) La junta general teniendo en cuenta los trabajos de propaganda y el apoyo que en las elecciones prestó D. Luis Martí al candidato clerical y antiliberal, acuerda considerar que don Luis Martí se ha separado del partido.

5ª) La junta general acuerda rechazar todo contubernio con candidatos eclesiásticos y antiliberales aunque se pretenda disfrazarlos con el color de autonomistas.

6ª) El partido acuerda reiterar sus ideales autonomistas y descentralizadores, de continuar la política de unión con las izquierdas para combatir la política reaccionaria de las derechas.¹²

ELS RESULTATS ELECTORALS EN EL DISTRICTE PRIMER.¹³

Candidats	Consistorial	Sant Nicolau	Sta. Eulària	Banco	TOTALS
Rafel Ig. Cortés (conservador)	175	138	127	139	579
Fr. Rover Motta (liberal)	85	122	75	100	382
A. Quintana Garau (regionalista)	30	30	39	38	137

¹² “LA”, 10 maig 1909.

¹³ “LA”, 3 maig 1909.

Únicament s'havien d'elegir dos regidors. Per tant, el candidat regionalista fou derrotat i, a més a més, de manera clara. Una qüestió a plantejar és el perquè de la presentació d'un únic candidat en tot Palma i per què en el districte primer. Com a simple hipòtesi, la resposta pot ésser que valoraren que només en aquell districte podien obtenir resultats positius. En aquest cas, qui podien ésser els electors del candidat regionalista? Mancats de tot tipus d'estudi sobre la composició social de la zona, pens que no és desenterrat suposar que hi abundaven els petits comerciants, els dedicats a professions liberals, els aristòcrates i els clergues. Era un electorat conservador, fortament catòlic i el seu hipotètic regionalisme devia estar, per damunt de tot, basat en l'amor a la llengua i als valors tradicionals de la terra. No es tractava d'un projecte regionalista integral que contemplàs també l'aspecte econòmic i el polític. El fracàs electoral possiblement vingué determinat per la precipitació i per la manca de solidesa política -absència de programa- de la candidatura i, sobretot, perquè no hi hagué un treball previ capaç de vèncer la rutina de donar el vot als partits tornants.

L'EPÍLEG.

Les notícies sobre L'Espurna que apareixen a "La Almudaina" amb posterioritat al desenllaç electoral són poques. Així la informació que pròximament sortiria al carrer un nou setmanari *que llevarà por título L'Espurna y será el portavoz en el estadio de la prensa, de los ideales del partido regionalista mallorquín*.¹⁴ Creim que el setmanari no arribà a aparèixer.

Dies més tard, trobam la notícia de la celebració en el Gran Hotel d'un sopar d'homenatge al qui havia estat candidat regionalista, on els assistents -entre els quals hi havia Llorenç Riber i Lluís Martí- reiteraren la seva voluntat de continuar la lluita. Es rebé una carta d'adhesió d'Andreu Pont, director de la "Gaceta de Mallorca".¹⁵

La darrera informació localitzada és un comunicat en el qual L'Espurna incita a fer fogueres la nit de Sant Joan sobre els puigs més alts de l'illa amb el fi d'agermanar-se simbòlicament amb les terres germanes. És un gest poètic que marcarà el punt final del recorregut tímid i incert de L'Espurna.¹⁶

CONCLUSIONS.

Intentar resumir els trets més importants de L'Espurna pot ésser un atreviment perquè la documentació utilitzada ha estat poca, unilateral i no gens contrastada; però no creim pecar de temeraris si en remarcam les característiques següents:

1^a) Aparegué en un moment de crisi de la política estatal i el seu origen vingué en bona part motivat pel creixement i èxit del catalanisme polític en el Principat.

2^a) L'Espurna volgué ésser la plataforma unitària de tots aquells que pensaven com a regionalistes i, conseqüent amb la seva voluntat de superar les diferències partidistes, no s'atribuí cap cos doctrinal i practicà la indefinició ideològica. Propugnà, seguint el model del Principat, que el regionalisme era una ideologia prèvia a les diferents opcions polítiques.

3^a) L'Espurna no acabà d'atrevir-se a presentar-se com una organització política i freqüentment féu ressaltar el seu caràcter i els seus objectius culturals.

4^a) L'Espurna fou un producte de la convergència entre el sector del catalanisme cultural (A. Mª Alcover, Ll. Riber, J. Alcover, S. Galmés, M. Ferrà, A. Pont,...), d'una part del republicanisme històric (A. Villalonga, Ll. Martí,...) i d'uns regionalistes que no acabaven d'estar estructurats com a grup socio-econòmic (Albert Iglèsias era comerciant, na era professor mercantil, Joan Capó era mestre,...).

5^a) L'experiència de l'Espurna fou efímera i fracassada, però té el mèrit històric d'haver estat el primer intent reeixit d'organització política del mallorquinisme. D'al-

¹⁴ "LA", 5 maig 1909.

¹⁵ "LA", 10 maig 1909.

¹⁶ "LA", 23 juny 1909.

tra banda, alguns dels seus homes tingueren posteriors activitats polítiques: Francesc Muntaner fou del Centre Regionalista del 1917; A. Aguiló, M. Ferrà i A. Quintana signaren el manifest fundacional del Centre Au-

tonomista de Mallorca (1930); Joan Capó fou d'Esquerra Republicana Balear; A. Aguiló, M. Ferrà, S. Galmés i J. Capó signarien el Manifest del 1936.

